

KELAJAK AVLOD UCHUN TARBIYADA BUYUK AJDODLARIMIZNING JASORATI IBRAT MANBAIDIR

G‘offorov Sh.S. professor, t.f.d.

Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti

Annotatsiya: O‘zbekiston xalqi ko‘pni ko‘rgan, elkasida tarix sinovlarini, ijtimoiy xulosasini elkalagan, o‘ziga ham o‘zgalarga ham tinchlik, osoyishtalik, farovon hayotni tilab kelgan, shu niyatda butun insoniyat sivilizatsiyasi rivojiga munosib hissa qo‘shgan xalq. Bugun ham xalqimiz ota-bobolarimizdan meros bo‘lib qolgan o‘zining ana shu ezgulik bayrog‘ini qo‘lidan tushirgani yo‘q. Buyuk allomalarimizning ilm-fan sohasiga baxshida etgan umri, erishgan yutuqlari va kashfiyotlari bugungi ma’rifatli insoniyatni hayratga solmoqda.

Kalit so‘zlar: 1991 yil, 1997 yil, 1994 yil, “Islom madaniyati poytaxti”, “Mustaqillik” ordeni, “Mualijati mansuriy”, “Risola dar iloji amrozi sadr”, «Yurak dorilari», «Urjuza».

Milliy madaniyatimizga, jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shgan bobokolonlarimizning ma’naviy merosi xalqimizga qaytarildi, tavallud topgan kunlari butun mamlakatda xalqaro miqyosda YuNESKO bilan hamkorlikda 1991 yil – Alisher Navoiy tavalludining 550 yilligi, 1994 yil – Mirzo Ulug‘bek tavalludining 600 yilligi, 1996 yil – Amir Temur tavalludining 660 yilligi, 1997 yil – Buxoro va Xiva shaharlarining 2500 yilligi, 1998 yil – Ahmad Farg‘oniy tavalludining 1200 yilligi, 1998 yil – Imom al-Buxoriy tavalludining 1225 yilligi, 1999 yil – Jaloliddin Manguberdi tavalludining 800 yilligi, “Alpomish” eposining 1000 yilligi, 2000 yil – Burhoniddin Marg‘inoniy tavalludining 910 yilligi, Moturidiy tavalludining 1130 yilligi, Kamoliddin Bexzod tavalludining 545 yilligi, 2001 yil – “Avesto” yaratilganining 2700 yilligi, 2002 yil – Termiz shahrining 2500 yilligi, Shahrisabz shahrining 2700 yilligi, 2003 yil – Abduxoliq G‘ijduvoni tavalludining 900 yilligi, 2006 yil – Qarshi shahrining 2700 yilligi, Xorazm Ma‘mun akademiyasining 1000 yilligi, 2007 yil – Marg‘ilon shahrining 2000 yilligi, Samarqand shahrining 2750 yilligi keng nishonlandi. 2009 yili Toshkent shahrining 2200 yilligi keng nishonlanib, unga “Mustaqillik” ordenining berilishi yangi tariximizdagi ulkan voqea bo‘ldi.

Islom konferensiyasi tashkiloti qoshidagi ta’lim, fan va madaniyat masalalari bo‘yicha muassasasi (AYSESKO) tomonidan Toshkent shahriga 2007 yilda “Islom madaniyati poytaxti” degan nom berilishi mamlakatimiz hayotidagi ulkan madaniy-ma’naviy voqea bo‘lib, xalqimiz tomonidan katta quvonch bilan kutib olindi. Sharq darvozasi deb nom olgan azim poytaxtimizning ana shunday yuksak maqomga erishgani nafaqat xalqimizga, ayni vaqtda yaqin va uzoqdagi do‘stlarimizga ham g‘urur va iftixor bag‘ishlamoqda.

Ma’lumki, Osiyoda tibbiyot ilmining rivojlanishi chuqur asoslariga borib taqaladi. Bunda Markaziy Osiyo Buyuk ipak yo‘lining muhim savdo yo‘llari chorrahasida joylashganligining ahamiyati kattadir. Chunki, Buyuk ipak yo‘li xalqlarining o‘zoro madaniy aloqalariga ham imkon yaratgan. U orqali O‘rta Osiyolik olimlar Qadimgi Xitoy, Hindiston, Yunoniston, Rim tibbiyoti ko‘lga kiritgan yutuqlari

bilan tanishish imkoniga ega bo'lgan. Ayniqsa, O'rta asrlarda Buyuk Ipak yulida Movvarounnaxrning ustuvor mavqega ega bo'lishi Sug'd ilm-fanining jumladan, tibbiyot ilmining rivojlanishi uchun asosiy omil bo'lgan. Shu davrdan e'tiboran, tibbiyot ilmi bilan bevosita bog'liq bo'lgan farmasevtika sohasi ham shakllana boshlagan. Bu davrga kelib O'rta Osiyo shaharlarida maxsus dorixona va shifoxonalar majud bo'lgani Poykentda olib borilgan qazishmalar davomida tasdiqlangan.

Qadimiy shaharda ochilgan xonalarning birida tibbiyotda va farmasevtikada qo'llanadigan asboblarning jamlanmasi qayd etilgan. Topilmani ahamiyati shundaki, ular orasida bugungi kunda tibbiyotda murakkab jarrohlik amaliyotlarida qo'llaniladigan asboblarga o'xshash asboblarning uchraydi. Bu o'rta asrlarda O'rta Osiyoda tibbiyot ilmining rivojlanishi natijasida murakkab jarrohlik amaliyotlari ham o'tkazilganligini tasdiqlaydi.

Arab bosqinidan keyin O'rta Osiyolik olimlar Aleksandriya kutubxonalarida saqlanayotgan tibbiyotga oid kitoblar bilan tanisha boshladilar. Ularning kitoblari arab tiliga tarjima qilindi. Bunday imkoniyatlardan foydalangan olimlar orasida tibbiyot sohasi rivojiga katta hissa qushgan Abu Mansur Xasan ibn Nuh al-Qamariy, Abu Ali ibn Sino, Abdurahmon Hasan Alquttoniy Marvaziy, Hakim Azraqiy, Badruddin Muhammad ibn Bahrom Qalonasiy kabi tabiblar etishib chiqishdi.

Abu Mansur Hasan ibn Nuh al-Qamariy X asrda Buxoroda yashab ijod etgan. U zamonasining yirik olimi Abu Bakir Zakariyo Roziy bilan suhbotdosh bo'lib, u bilan tajriba almashgan. Buyuk tabib Ibn Sino ham undan dars olgan, uning tabobatdagi tajribasini o'rgangan. Al-Qamariyning "Kitob ilal al-ilal" ("Bemorlar kasalliklari kitobi"), "Majmu'ay kabir dar adviyayi mufrada" ("Yakka dorilarning katta to'plami"), "Mualijati mansuriy", "Risola dar iloji amrozi sadr" ("Ko'krak kasalliklari davosi haqida maqola") kabi bir qator asarlari tibbiyot tarixida katta ahamiyatga ega bo'ldi va Ibn Sinodek yirik siymoning etishib chiqishiga zamin hozirladi.

Bundan tashqari, Al-Qamariyning "Risola dar hamiyoti doira", "G'ino va Muno", "Maqola dar buhron" kabi asarlari ham bo'lgan. U "G'ino va Muno" asarida zamonasidagi kasalliklarning turlari va ularni davolash yo'llari haqida so'zlaydi.

Al-Qamariydan saboq olib etuk darajaga etishgan iste'dodli olim Abu Ali ibn Sino tibbiyot fani katta burilish yasadi. Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asari besh jildidan iborat bo'lgan. "Tib qonunlari" 1024 yilda yozib tugallangan. U XX asrning o'zida turli tillarda 36 marta nashr qilingan. Asarning qimmatli shunchalik yuqori bo'lganki, XII asrdayoq kremonlik Gerard tomonidan lotin tiliga tarjima qilingan. Shundan so'ng ushbu asar uzoq asrlar davomida Yevropa universitetlarida tibbiyot fakultetlarida asosiy qo'llanma vazifasini bajargan.

Ibn Sino faqatgina tibbidagina emas, balki falsafa, astronomiya, kimyo, fizika, geografiya, musiqa va adabiyot sohalarida ham keng ijod qilgan. Uning hozirgacha bu ilm sohalarida yaratilgan 300 dan ortiq ilmiy asarlari fanga ma'lum.

O'rta Osiyolik yana bir qomusiy olim Marvaziy tibbidan tashqari, astronomiya ilmida ham mashhur bo'lgan. U tib ilmiga bag'ishlab "Raso'iyl fit-tib" ("Tabobat haqida risolalar") asarini yozgan.

Tib ilmining rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan, yana bir tabib Badruddin Muhammad ibn Bahrom Qalonasiy asli Samarqandlik bo'lgan. U dorichilik sohasida ko'p izlanishlar olib boradi. Dorishunoslikka bag'ishlab "Qarobidin" degan maxsus

asar ham yozadi. Bu asar 49 bobdan iborat bo'lib, "Qarobidini Qalonasiy" nomi bilan mashhur. Qalonasiy o'zining asarini yozishda Ibn Sino, Mansuriy, Jurjoniy kabi allomalarning tibbiyot va dorichilikka oid asarlaridan keng foydalangan.

Bundan X asr avval, buyuk qomusiy olim Abu Ali ibn Sino "Salomatlikni saqlashning asosiy mahorati inson hayoti uchun muhim bo'lgan umumiy omillar mo'tadilligini ta'minlashdan iboratdir" degan edi. Alloma nazarda tutgan mazkur omillarga — tana mutanosibligi, oziq-ovqat va ichimlik tanani chiqindilardan tozalash, tana vaznini saqlash, burundan olinadigan narsa (havo)ni yaxshilash, tabiat sharoitiga qarab moslashtirish, jismoniy va ruhiy harakatlar mutanosibligi kabilar kiradi. Bu degan so'z sog'lom bo'lish uchun sog'lom turmush tarziga rioya qilish lozim, demakdir.

Sog'lom turmush tarzi deganda insonga tabiatdan tug'ma in'om etilgan salomatlikni saqlab qolish, insonning o'z tanasiga, o'z-o'ziga munosabati tushuniladi. Ibn Sino bolaga alla aytib, uni engilgina tebratish, uning tarbiyasi uchun nihoyatda beqiyos ahamiyatga molik ekanligini ashula va musiqaning ahamiyati haqida, uning jismonan hamda ruhan sog'lom bo'lib, o'sishiga zamin yaratishini izohlab bergan.

Ibn Sino birinchilar qatorida inson va atrof-muhitning o'zaro munosabatini, odam tana tuzilishini va organizm xususiyatlarining uni o'ragan atrof-muhitga, iqlimga, milliy urf-odatlar, turmush tarziga bog'liq ekanligini tashviqot qilgan.

Bundan bir necha asr avval buyuk allomalarimiz echimini topib davolashga harakat qilgan vabo kasalligi insonning ixtiyorisiz yuqar va inson unga qarshi qattiq kurash olib borgan bo'lsa-da, XXI asr vabosi — giyohvandlik illatiga inson o'z hohish-irodasi bilan bog'lanib qolmoqda.

Bu kabi holatlar ongli ravishda tahlil qilish asosida shunday xulosaga kelish mumkin.

Kelajak avlod farzandlarimizning farovon hayot kechirishlari uchun ularda sog'lom turmush tarzi tamoyillarini eng yoshlik chog'idan boshlab singdirib borishimiz, yomon illatlarga qarshi kurashda faollikni oshirishimiz, jamiyatning poydevori bo'lmish yoshlarni har tomonlama asrab-avaylashimiz, bu borada ajdodlar merosidan, pandu-nasihat va o'gitlaridan o'rnak sifatida muntazam ravishda va o'rinli foydalanishimiz maqsadga muvofiqdir.

Inson hayotidagi voqealardan ma'lumki, sog'lom turmush tarziga rioya qilish, bu borada ajdodlar merosining eng ajoyib tomonlarini inobatga olish har tomonlama kuchli jamiyat barpo etishning asosini tashkil etadi.

Umumjahon sivilizatsiyasining insoniyat uchun yaratilayotgan ne'matlaridan oqilona foydalanib yomon illatlardan kelajak avlodni xalos etish, barchamizning insonparvarlik, ota-onalik burchimizdir.

Ibn Sinoning beqiyos, ko'p qirrali faoliyati — tabiblik, jarrohlik, doyalik, dorishunosligi va hamma yoshdagilarni davolashi, kasalliklarning oldini olish, ruhshunosligi va faylasufliги hamma shifokorlarni yaqinlashtirishi lozim bo'lgan XXI asr andozasini, bunga birinchi navbatda biz — Ibn Sino vatandoshlari munosib bo'lishimiz, tibbiyot yo'nalishlarini yuzaki — har sohadan bir shingil qabilida emas, balki zehn mayog'i ming yillar osha yoritib turgan buyuk daho Ibn Sino singari chuqur va keng qamrovli o'rganishimiz va uni hayotga samarali yo'llashimiz lozim.

Qaro er qa'ridan to avji Zuhal,

*Koinot mushkulin barin qildim hal,
Ko 'p mushkul tugunni angladim, echdim,
Yechilmay qolgani birgina — AJAL!!!*

Abu Ali ibn Sino

Daholik buyuk siymo faoliyatida ifodalanib, bu faoliyat butun bir jamiyat, biror xalq uchungina emas, jamiki insoniyat uchun olamshumul tarixiy ahamiyatga ega bo'ladi. Dahoning ish qobiliyati va faoliyati benihoyat yuqori darajada bo'ladi, bebaho o'lmas va ulkan meros qoldiradi. Daholar ko'p sohalarda yangi davrni boshlab beradilar, ular yaratgan ma'naviy boylar tarixda burilish nuqtasi bo'lib xizmat qiladi.

1991 yilning 31 avgustida O'zbekistonning davlat mustaqilligi e'lon qilingach, Vatanning qadri ortdi, xalqning qadri tiklandi. Vatan degan muqaddas tushunchadagi soxtaliklar barham topib, mohiyat aniqlashdi va tiniqlashdi.

Vatan haqida, xalq haqida, ajdodlar haqida, o'tmish haqida, milliy qadriyatlar haqida, ma'naviy meroslar haqida BUGUN va KELAJAK haqida baralla so'zlash imkoniyati tug'ildi. Binobarin, haqiqiy Vatan muhabbati, Vatan hissi mamlakat ozod va obod, xalq erkin bo'lgandagina yuzaga kelar ekan. Vatanni qalban chuqur his qilish uchun, xalqning Vatanparvarlik namunalarini ko'rsatish uchun ham xalq hur, Vatan mustaqil bo'lishi kerak ekan.

Har qanday jamiyatning, millatning shakllanishida o'sha millatning o'tmishi, tarixi, ajdodlari o'g'itlari va merosi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek xalqining ham dunyo miqyosida turli sohalar bo'yicha tanilishi, izzat-ikromga, salohiyatga va mavqega ega bo'lishi nafaqat hozirgi zamon avlodidan tinimsiz mehnati, ilm-fan va texnika taraqqiyotidagi erishgan yutuqlari, balki bizdan oldin o'tgan taniqli allomalar, adiblar, sarkardalar va hokazolarning o'zidan keyingi avlodlar uchun qoldirgan boy va bebaho merosi sabablidir.

Mustaqilligimizning hech kim inkor etolmaydigan yutuqlaridan biri ham milliy qadriyatlarimizni tiklash, atroflicha o'rganish va xalqqa etkazib berishning keng yo'lga qo'yilganligi bo'ldi. Bugun shu mustaqilligimiz qo'limizda ekan, uni e'zozlashimiz, qadriga etishimiz, qadamma-qadam mustahkamlab borishimiz kerak. Xuddi shu munosabat bilan Xorazm Ma'mun Akademiyasining 1000 yilligi katta tantana bilan o'tkazilganligi va jahon madaniyatiga katta hissa qo'shgan mashhur qomusiy mutafakkir: tabiatshunos, faylasuf, astronom, matematik, musiqashunos, huquqshunos, axloqshunos, tilshunos, ruhshunos, yozuvchi va shoir, tibbiyot ilmining tojdiri, yurtboshimiz Abu Ali ibn Sino tavalludining 1025 yilligi ham nishonlangani bu fikrimizning yorqin dalilidir.

Xorazm qadimgi davrlardan buyon ilm-fan, ma'naviyat, o'rta asrlardan buyon yuqori darajalarga ko'tarilgan.

O'zbek davlatchiligining tamal toshlari bundan 2700 yil muqaddam ayni Xorazm vohasida qo'yilgan. Shu ma'noda, milliy davlatchiligimizning tarixi, Misr, Xitoy, Hindiston, Yunoniston, Eron kabi qadimiy davlatlar tarixi bilan bir qatorda turadi. Xorazm tarixi o'zbek davlatchiligining asosi, uning qudrati va qadimiyligining tasdig'idir"⁸⁹.

⁸⁹ Ўзбекистон тарихи хрестоматияси. 1-жилд. Энг қадимги ёзма манбалар Авесто. Фан нашриёти. - Т - 2014. 124 б.

Xorazmdek, quyi Amudaryo bo'ylarida joylashib, insoniyat taraqqiyotiga, ilm-fanlarning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan vohada Zardusht, Muso Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Maxmud az-Zamaxshariy, Najmiddin Kubro, Abu Sahl Iso al-Masihiy Abu Abdulloh Notiliy, Ibn Sinolar Xorazmda faoliyat yuritganlar.

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimovning «Avesto» yaratilishining 2700 yilligini nishonlash to'g'risida 2000 yil 29 martda Vazirlar Mahkamasining qarori e'lon qilinib «Avesto»ning 2700 yilligi 2001 yil 3 noyabrda Urganch shahrida tantanali qilib nishonlandi. Chunki Xorazm «Avesto»ning Vatanidir. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov aytganidek, «Biz jahon maydonida kuni kecha paydo bo'lgan xalq emasmiz. Bizning millatlarimiz, xalqimiz ko'hna Xorazm zaminida «Avesto» paydo bo'lgan zamonlardan buyon o'z hayoti, o'z madaniyati, o'z tarixi bilan yashab keladi»⁹⁰.

Markaziy Osiyoga Islom dinining kirib kelishi kishilik jamiyatida yanada muhim burilish yasadi.

Tibbiyot sirlarini Abu Sahl Iso al-Masihiydan o'rgangan Abu Rayxon Beruniy Markaziy Osiyoda birinchi bo'lib dorivorlikka bag'ishlangan «Kitob as-Saydana fit-tib» (ya'ni, Tibbiyotda saydana xaqida kitob) asarini yozgan. Ushbu asarda Beruniy O'rta Osiyoda o'sadigan dorivor o'simliklarning to'liq tavsifini bergan.

Tibbiyot borasidagi ilmlarning yuksak darajaga etishida tabiiyki Ibn Sinoning roli katta bo'lganligi dunyoda tan olingan. Shoh asari «Tib qonunlari»ning aksariyat qismi Xorazmda yaratilgan va allomaning o'zi ham ma'lum muddat Xorazm vohasida yashab ijod qilgan.

Abu Ali Ibn Sino 10 yoshda bo'lganida uning otasi uyga Buxoroga Xorazmdan kelgan faylasuf va shifokor Abu Abdulloh an-Notiliyni o'g'liga falsafa fanining sirlarini o'rgatishga iltimos qiladi. Shu vaqtdan boshlab Ibn Sino hayotida yangi davr boshlanadi.

V. M. Ternovskiy yozganidek, Ibn Sino Notiliyning pandu-nasihatlari, ilmini chuqur egallashlari natijasida qator fanlarni chuqur o'rgana boshladi.

Notiliy Abu Ali Ibn Sinoga besh yil davomida egallagan ilm sirlarini uning tibbiyot ilmiga va 18 yoshga to'lganda boshqa fanlarni ham chuqur egallaganini yozadi.

Ibn Sinoning Buxoroda yashagan davrlarida Abu Rayhon Beruniy ilm-fan sohasida 40 savol jo'natadi. Bu savollarga ilmiy tahlillar va to'g'ri javoblarni olgan Beruniy yosh Ibn Sinoga katta umidlar bilan Xorazmda uchrashadi.

Ibn Sino Buxoro shahrida 996-997 yillarda Nux ibn Mansur al-Nux kutubxonasida xorazmlik Abu Abdulloh Muxammad ibn Axmad Ibn Yusuf rahbarlik vazifasida faoliyat yurgizgan. Abu Ali Ibn Sinoning hayoti o'sha kutubxonada mashhur bo'lgan vaqtlarida Muso al-Xorazmiy asarlarini mukammal o'rgangan.

Somoniylar davlatiga Qoraxoniylarning hujum qilish xavfini sezgan Ibn Sino Buxorodan Xorazmga ketishga qaror qildi. Nima uchun Ibn Sino Xorazmga ketishga qaror qildi? Uning sababini Ibn Sino Notiliydan, Abu Bakra Barakdan Xorazmda Ma'mun tashkil qilgan «Baytulxikma»da yaratilgan sharoit tufayli ilm ummonida faoliyat yuritayotgan olimlar va Xorazm sharoitidagi tinchlik g'oyasi olimni shu

⁹⁰ Каримов И.А. Тарихий хотирасиз — келажак йўқ. Тошкент. «Маънавият». 1998- 16 б.

vohaga borishga undadi.

Bilimdonligi, kuchli ilmiy salohiyati, o'z zamonasidagi mavqei va nufuzi yuksakligi tufayli ibn Sinoni Xorazmdagi «Baytulxikma»ga qabul qilinishi tasodifiy emas, balki, adolatdan edi. Ya'ni mashxur qomusiy olimning

«Baytulhikma»da yuqorida nomlari zikr etilgan allomai zamonlar qatoriga qo'shilganligi bejiz emas edi. Shu vaqtgacha Buxoroda o'z ilmu-zakovati bilan dong taratgan Abu Ali ibn Sinoning siymosi Abu Rayhon Beruniyning diqqatini tortgan edi. Ilgarilari bu ikki olim o'rtasida fanning har hil sohalarida ilmiy yozishmalarning bo'lib turganligi yuqorida aytib o'tilgan edi. Ibn Sino bilan Abu Beruniy o'rtasidagi do'stlik rishtalari asosida Xorazmda bo'lgan uchrashuv yanada ajoyib tus oladi. Ular ilgarilari yozishmalar orqali tanish bo'lgan bo'lsa, endi uchrashib turadigan bo'lishdi.

Keyingi asosiy sabablardan biri Buxoro bilan Xorazmning yaqinligi sabab bo'lmagan. Ammo yosh allomaning ilk ustozlari Notiliyning Xorazmga kelganligi, qolaversa, Xorazmda qadimdan ilmu ijod uchun imkoniyatlar etarli bo'lgani, shuningdek, o'z davrining buyuk allomasi Beruniy bilan maktub orqali muloqot olib borganliklari sababli Ibn Sinoni Xorazmga borish niyati amalga oshdi. O'sha davrda Ma'mundek zakovatli va ilmni qadrlagan podshohning «Baytulxikma»sida davrning eng etuk olimlari ijodu ilm bilan shug'ullanar edi.

B.A.Petrov, A.M.Baxouddinov, M.A.Isxaqov, A.Ya.Tojievlar Ibn Sinoning 1002 yilda Xorazmga kelganligini ilmiy tasdiqlaganlar. Ibn Sino Xorazmda 1012 yillarda yashab ijod qilgan⁹¹. Xorazmga kelgan Ibn Sino 20 yoshli «Baytulxikma» qaynoq ijod sharoitida ilm ummoniga sho'ng'idi. Bu vaqtda Abu Sahl Masihiy, Beruniy, Naysaburiy, Ibn Bahnom, Ibn Miskovayh kabi ko'plab qomusiy olimlar bilan muboxasalar, bir-birini o'rganish tufayli, tafakkuri boyib, ancha asarlarni Xorazmda yaratgan⁹². Dunyoga mashhur «Tib qonunlari» asarini ulug' hakim Xorazmdaligi paytida yoza boshlagan. Bu xaqda «Tib qonunlari»ning 1954 yildagi ruscha nashriga so'z boshi yozgan olim B.A.Petrov ham to'xtalib, Ibn Sinoga ushbu asarni Xorazmda yozishga qulay sharoit bor edi degan fikrlarni bildirgandi.

Ibn Sinoga Xorazmda yaratilgan etarlicha sharoit, ko'zga ko'ringan tabibu allomalar bilan fikr almashinuvlar asar aynan Xorazmda yaratilgan deyishga asos bo'la oladi. Bu asarni yozilishida ilmiy xulosalar Markaziy Osiyoda, asosan, Xorazmliklarning turmush tarzi, iqtisodiy xayotlari, ma'naviy qadriyatlarida uzoq umr ko'rishlaridagi ozodalik, sog'likni asrash madaniyati yoritilgan.

Haqiqatdan ham shu vaqtga qadar buyuk olim ensiklopedist, Tib ilmining sultoni bo'lmish Abu Ali Ibn Sinoning “boshdan oyoq” barcha tibbiyot sohasidagi xastaliklarga bag'ishlangan ko'plab asarlari yaxshilab o'rganilgan va ular xaqidagi fikrlardan ko'pchilik voqif.

Abu Ali Ibn Sinoning hayot yo'li o'ziga xos ibrat bo'lib, u shaxs ma'naviyatini yuksaltirishda o'zining ta'sir kuchiga ega. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, Ibn Sino ilmiy masalalarda ham tarixiy voqea - hodisalarga, o'z zamondoshlariga baho berishda ham o'ta xolislik va haqqoniylik bilan fikr yuritgan. Shu bois ham u hayotda ko'p aziyatlar chekkan, xatto umrining oxirida turmush qiyinchiklariga duchor bo'lgan, ammo har

⁹¹ A.A.Абдуллаев. «Роль Хорезмкий учённых в творчестве Ибн Сины». 1981 г «ФАН», стр 65.

⁹² «Қишлоқ ҳаёти», газетаси 2003 й, 14 октябр.

qanday og'ir sharoitga qaramasdan e'tiqodidan qaytmagani uning o'z ma'naviy ideallariga naqadar sodiq bo'lganligidan dalolat beradi.

Ana shunday noyob fazilat sohibi bo'lgan Ibn Sino odob - axloq va insonparvalik haqidagi ta'limoti katta ilmiy-amaliy tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ijtimoiy mavjudod bo'lgan inson tabiiy muhitsiz, o'zaro ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy ta'limotidagi masalalar jumlasidandir. Uning fikricha «ma'rifatchi (orif) botir odam bo'ladi. U barcha behuda narsalarga hirs qo'yishdan uzoq va barcha adashganlarga mehribondir .

Insonning barkamol shaxs sifatida shakllanishida ta'lim-tarbiyaning o'rni beqiyosdir. Xo'sh, bu jarayonni nimadan boshlash kerak, degan savolga javoban Ibn Sino uni ajdodlarimizning azaliy an'alariga tayangan holda Qur'oni Karimni, dinning maqsadi va tilning grammatik qonun-qoidalarini qunt bilan o'rganishdan boshlanishi ma'qul, deb biladi.

Abu Ali Ibn Sinoning asarlari oradan asrlar o'tsa hamki, ahamiyati va nufuzi jihatidan betakror bo'lib qolmoqda. Eng muhimi, mamlakatimizda istiqloqlning dastlabki yillaridanoq ana shunday o'lmas durdonalarimizni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash, ularni targ'ib etishga alohida e'tibor qaratilayotir. Bu esa faol, intiluvchan, iqtidorli hamda yuksak ma'naviy fazilatlariga ega, zamonaviy bilim va kasblarni chuqur egallagan - ertangi kunimizning hal qiluvchi kuchi bo'lmish yoshlarni voyaga etkazishda mustahkam poydevor bo'lib hizmat qilmoqda.

Eng ezgu maqsadlarimiz - mamlakatimizning buyuk kelajagi ham, ertangi kunimiz, erkin va farovon hayotimiz ham, O'zbekistonning XXI asrda jahon hamjamiyatidan qanday o'rin egallashi ham - bularning barchasi, avvalambor, yangi avlod, o'nib - o'sib kelayotgan farzandlarimiz qanday insonlar bo'lib voyaga etishiga bog'liqtir. Bunda esa ajdodlarimiz o'giti yo'lchi yulduz sifatida ko'zlagan maqsadlarimizga erishishda mash'ala va mayoq vazifasi o'tamokda.

Buyuk bobokalonimizning eng noyob asarlari, jumladan «Tib Qonunlari», «Yurak dorilari», «Urjuza» deb atalgan she'riy tibbiy doston, «Sog'liqni saqlashdga doir risolalar», «Musiqiy bilimlar to'plami», «Axloq risolasi» «She'r san'ati», «Ishorat» kabi kitoblardan tabiblik kasbiga muhabbat, uning ilmni egallashdagi qiyinchiliklar, tinimsiz bilimning zaruriyati, ziyrakligi zukkolikning, hayo, odobning, sabru qanoatning kerakligiga bag'ishlangan nodir fikrlari bilan tanishtiramiz:

Kishining aqli ziyoda bo'lsa, zamonasidagi etishmovchilikdan unga biror zarar ham etmaydi, etishmaslik bo'lishiga qaramay, unday kishi aqlliligi bilan yaxshi kun ko'ra oladi.

Olijanoblik - kishida shunday bir ajoyib fazilat va shon-sharafni oshiradigan xislatki, xatto bunga erishgan odam undan yuqori darajadagi shon-shuxrat maromiga erishishga intiladi, bunday intilish undaylarga cheklanmagan bo'ladi.

Alloma Ibn Sinoning tibbiyotda ham, hikmat-falsafa ham har bir iborasi, har bir jumlasini pand-nasihat, o'git va shaxsiy namuna desa bo'ladi. Ibn Sino doimo odamlarga yaxshilikni istab, qalbining tubidagi eng sof ezgu niyatlarini yuqorida qayd etilgan o'gitlar, aforizmlari, yaxshi maslahatlarida yoritilganligining guvohi bo'ldik.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoevning ta'biri bilan aytganda: «Islom olamining eng mashhur foylasufi va qomusiy allomasi hamda insoniyatning eng buyuk

mutafakkirlaridan biri»⁹³ degan unvonga sazovor bo‘lgan Abu Ali Ibn Sinoning hayoti va faoliyati avlodlarda alohida g‘urur va ehtirom tuyg‘ularini uyg‘otadi. Ibn Sino yaratgan davolash usullari, dori-darmonlarning yillar davomida odamlar koriga yaramoqda.

Buyuk olimning ahloq to‘g‘risidagi qarashlaridan biz bugungi kunimiz uchun ham katta saboqlar olamiz. Alloma insonni ruh bilan tana birligidan iborat zot deb biladi. U ruh va tana tarbiyasini bir biridan ajratmaydi. Demak inson baxt-saodatga o‘z tanasi va ruhini tozalash bilan erishadi.

Abu Ali Ibn Sinoning nuqtai nazariga ko‘ra, tabiatda nimaki mavjud bo‘lsa u o‘z tabiatiga ko‘ra kamolotga intiladi. Mana shu kamolotga intilish o‘z mohiyatiga ko‘ra yaxshilikdir. Biz haqli ravishda Ibn Sinoni Sog‘lom turmush tarzi asoschisi deb ayta olamiz, chunki u tibbiyotga bo‘lgan muhabbatini insonga bo‘lgan muhabbatimdir deb ta’rif bergan edi. Buyuk tabib Abu Ali Ibn Sino bola parvarishida toza havo, musaffo quyosh nuri, jismoniy chiniqish, to‘g‘ri me’yorida ovqatlanish, belgilangan vaqtda uxlash, dam olish, atrof muhitning sofliqi, ruh sokinligi uchun bosh omil ekanligini ta’kidlab o‘tgan.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Тошкент.- “Ўзбекистон”-2017. 1-жилд.-28 б.
2. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз — келажак йўқ. Тошкент. “Маънавият”. 1998- 16 б.
3. А.А.Абдуллаев. «Роль Хорезмкий учённых в творчестве Ибн Сины». 1981 г «ФАН», стр 65.
4. Ўзбекистон тарихи хрестоматияси. 1-жилд. Энг қадимги ёзма манбалар Авесто. Фан нашриёти. - Т - 2014. 124 б.
5. «Қишлоқ ҳаёти», газетаси 2003 й, 14 октябр.

⁹³ Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. —Тошкент.- “Ўзбекистон”- 2017. 1-жилд. - 28 б.